

CZU: 37.015.3:37.041

DOI: 10.36120/2587-3636.v41i3.196-207

DEZVOLTAREA COMPETENȚEI A ÎNVĂȚA SĂ ÎNVEȚI PRIN INTEGRAREA STILURILOR DE ÎNVĂȚARE: ABORDĂRI TEORETICE ȘI APLICATIVE

Ileana Simona ȘEREMET, doctorandă

<https://orcid.org/0000-0002-5809-5909>

Școala Doctorală Științe ale Educației, UPS „Ion Creangă” din Chișinău

Rezumat. Alinierea direcțiilor contemporane din educație, valorizează tot mai mult formarea competențelor transversale în sprijinirea învățării pe termen lung. Pornind de la unele premise teoretice privind învățarea, se propun unele modele de integrare conceptuală dintre stilurile de învățare, modelul auto-reglării învățării și formarea competenței a învăța să înveți în raportat la specificul stilurilor de învățare. Aceste modele vizează personalizarea învățării, adaptarea strategiilor didactice și dezvoltarea unei învățări reflexive și autonome. Se analizează stilurile de învățare prin prisma mecanismelor de autoreglare cognitivă, motivațională și comportamentală, care contribuie semnificativ la dezvoltarea competenței a învăța să înveți, esențială pentru învățarea pe tot parcursul vieții.

Cuvinte-cheie: stiluri de învățare, personalizarea învățării, autoreglarea învățării, a învăța să înveți, modele integrative, VARK.

DEVELOPING THE LEARNING TO LEARN COMPETENCE THROUGH THE INTEGRATION OF LEARNING STYLES: THEORETICAL AND APPLIED APPROACHES

Abstract. Aligned with contemporary trends in education, there is a growing emphasis on the development of transversal competencies to support long-term learning. Starting from certain theoretical premises regarding learning, the paper proposes conceptual integration models between learning styles, the self-regulated learning model, and the development of learning-to-learn competence, with the specific characteristics of learning styles. These models aim to support personalized learning, the adaptation of teaching strategies, and the development of reflective and autonomous learning. Learning styles are analyzed through the lens of cognitive, motivational, and behavioral self-regulation mechanisms, which significantly contribute to the development of the learning to learn competence, essential for lifelong learning.

Keywords: learning styles, personalized learning, self-regulated learning, learning to learn, integrative models, VARK.

Introducere

Percepția că oamenii apelează la anumite metode prin care identifică, asimilează, conștientizează, aplică și rețin informațiile, se referă în mod specific la teoria conform căreia există stiluri prin care aceștia preferă să primească informațiile pentru a învăța cel mai bine. Este bine cunoscut faptul că elevii au stiluri și preferințe diferite în ceea ce privește modul în care învață, preiau și procesează informațiile. Spre exemplu, unii preferă să lucreze cu informații concrete (ex: date experimentale), în timp ce alții preferă abstracțiile (ex: informații simbolice, teorii sau modele matematice).

Cu toate acestea, stilul de învățare nu este un termen destul de bine asociat cu procesele învățării individuale, ci mai degrabă cu învățarea experiențială. Modalitatea și stilul prin care o persoană învață și aplică cunoștințele este o caracteristică importantă pe care trebuie să o luăm în considerare în cadrul procesului educațional.

Se consideră că stilurile de învățare nu se referă la „*ce*” învață elevii, ci mai degrabă la „*cum*” preferă să învețe, la modul în care preiau și procesează informațiile, fiind de asemenea un factor important în formarea atitudinii și reușitei academice [10].

Modelarea elevilor conform stilurilor de învățare și a trăsăturilor cognitive, este un proces la fel de important și pentru învățarea adaptativă. Pentru ca învățarea să fie adaptată la nevoile elevilor într-un mod adecvat, este necesară elaborarea unui model/mecanism funcțional care să sprijine acest proces.

În această direcție, teoriile Kolb descriu învățarea ca fiind mai mult „un proces” decât „un rezultat”, și anume că orice învățare:

- înseamnă re-învățare;
- înseamnă rezolvare de probleme și adaptare;
- este un proces holistic;
- rezultă din sinergia dintre mediu și om;
- poate fi un proces de creare a cunoștințelor [11, p.6-7].

Totodată D. Kolb, definește învățarea ca fiind „*procesul prin care cunoașterea este creată prin transformarea experienței, că, „cunoașterea rezultă din combinarea înțelegerii și transformării experienței.”* [12, p.41], sau „*modul în care oamenii preferă să învețe prin experiență, reflecție, abstractizare, aplicare*” [Apud, 12].

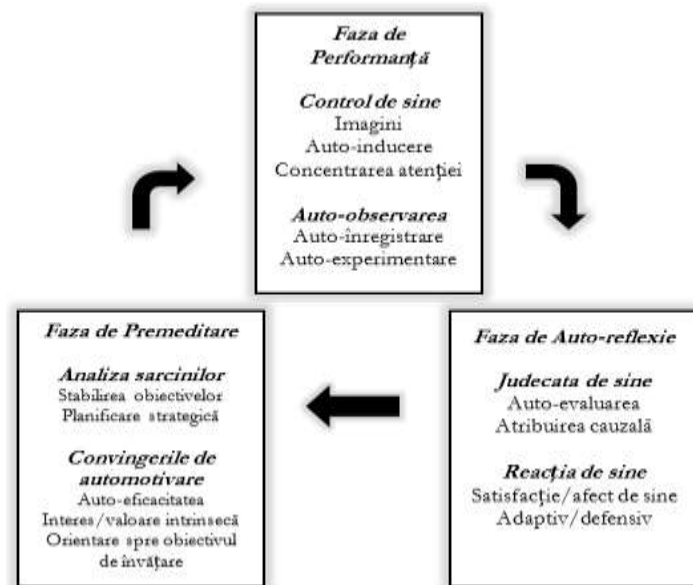
J. Dewey afirmă că „*procesul continuă atâta timp cât viața și învățarea continuă, fiind parte integrantă a vieții, nu un eveniment izolat*” [3, p.18].

Totuși, conceptul de *stiluri de învățare* se dovedește a avea implicații profunde în modul în care elevii își aleg și adaptează stilurile în învățare și auto-reglarea învățării.

Perspectiva lui Zimmerman privind auto-reglare în învățare, de asemenea ne oferă un cadru teoretic privind gestionarea conștientă, strategică și adaptativă de către elevi a stilurilor de învățare.

Conform lui Zimmerman teoria învățării auto-reglate se bazează pe un model ciclic, alcătuit din trei faze cheie, care constituie fazele și subprocesele autoreglării în învățare [19]. (figura1):

- faza de previziune/premeditare, care se referă la procesele și convingerile care apar înainte de eforturile de învățare;
- faza de performanță, care se referă la procesele care au loc în timpul implementării comportamentale;
- faza de auto-reflecție, care se referă la procesele care au loc după fiecare efort de învățare.

Figura 1. Fazele și subprocessele autoreglării în învățare [19, p.67]

Putem spune că, în timp ce Kolb conceptualizează învățarea ca fiind un proces dinamic bazat pe: experiență, reflecție conceptualizare și acțiune punând accent pe ce stil de învățare preferă elevii, Zimmerman leagă indirect stilurile de învățare cu procesele cognitive ale învățării: planificarea, monitorizarea, auto-reflecția punând accentul pe cum gestionează și autoevaluează elevii învățarea.

Într-un ansamblu educațional complex, învățarea este un proces care implică:

- recepționarea informațiilor externe (observabile prin simțuri), interne (introspectiv);
- procesarea informațiilor, care implică memorarea simplă, raționament inductiv/deductiv, reflecția sau acțiunea, introspecția și interacțiune cu ceilalți, scopul fiind: fie materialul „este învățat” într-un sens sau altul, fie „nu este învățat.”

Una din recomandările Consiliului Uniunii Europene din 22 mai 2018 privind competențele-cheie pentru învățarea pe tot parcursul vieții, presupune conștientizarea modului în care învățăm și cum gestionăm eficient acest proces [2]. Totodată, documentul subliniază acele competențe care implică metacogniția și autoreglarea învățării [19], conștientizarea stilului învățării [11] și învățarea holistică ca parte integrantă a vieții [3].

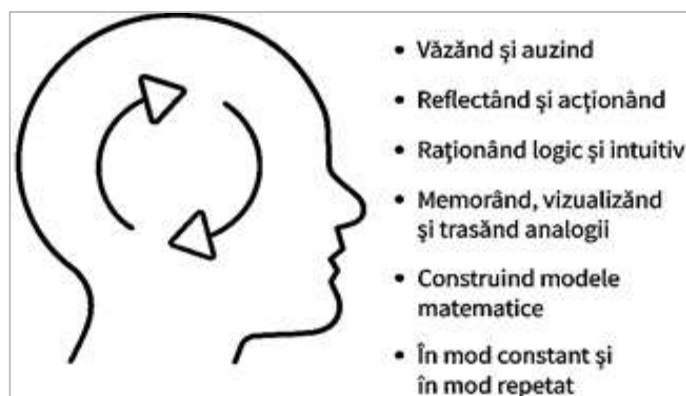
Documentul prevede dezvoltarea pe tot parcursul vieții a opt competențe-cheie, printre care competența personală, socială și „a învăța să înveți” [2, p.5]. Competența „a învăța să înveți” reprezintă capacitatea unei persoane de a reflecta, colabora și gestiona propriile experiențe de învățare [2, p.11], este „capacitatea de concentrare în învățare, de organizare în propria învățare, prin gestionarea eficientă a timpului și a informațiilor, atât individual, cât și în grup” - învăț cum să învăț [18, p.263].

Pornind de la aceste perspective, este foarte important să înțelegem cum învață elevii, stilurile personale de învățare, abordările și implicațiile pedagogice.

În acest sens R.Felder și L.Silverman ne propun câteva direcții privind învățarea prin prisma dimensiunilor și abordărilor didactice:

- inductive (învățarea bazată pe probleme, prin descoperire și învățarea prin investigare);
- deductive (teorii, fundamente, aplicații), prin investigarea capacității memoriei de lucru, una dintre trăsăturile cognitive incluse în modelul trăsăturilor cognitive.

După Felder și Silverman, elevii învață în multiple forme și moduri, prezentate în figura 2, [6].

Figura 2. Forme ale învățării [Apud 6, p.674]

Cât de mult reușește un elev să învețe într-o clasă depinde de o serie de factori determinați: capacitatea sa nativă, pregătirea anterioară, compatibilitatea dintre stilul său de învățare și stilul de predare al profesorului, motivația elevului, atitudinea sa față de învățare, mediul școlar, sprijinul din partea familiei, a școlii, materialele didactice folosite și metodele de predare - de la simple discuții la demonstrații sau aplicarea unor principii.

În concepția lui Felder și Silverman, elevii diferă în modul în care asimilează și procesează informațiile: unii memorează mai bine prin văz și auz, alții prin reflecție și acțiune, unii raționând logic sau intuitiv, alții vizualizând și trasând analogii, iar alții construind modele matematice sau învățând prin repetiție constantă.

Ce anume dorim să producem? - „dezvoltarea unei înțelegerii profunde a învățării și capacitatea de aplicare a cunoștințelor în practică și contexte diverse, adaptate stilului propriu de învățare [6, p. 674-681].

În acest sens, autorii Felder-Silverman, ne propun unele modele de învățare și stiluri de predare, pornind de la o serie de întrebări și răspunsuri esențiale prezentate în tabelul 1.

Tabelul 1. Modele și stiluri de învățare[6, p.675]

Modele de învățare	
1.	Ce tip de informații percepe elevul în mod preferențial? a. asenzoriale (externe) - imagini, sunete, senzații fizice; intuitive (interne) - posibilități, intuiții, presimțiri.
2.	Prin ce canal senzorial sunt percepute informațiile externe cel mai eficient? b. vizuale - imagini, diagrame, grafice, demonstrații; c. auditive - cuvinte, sunete;

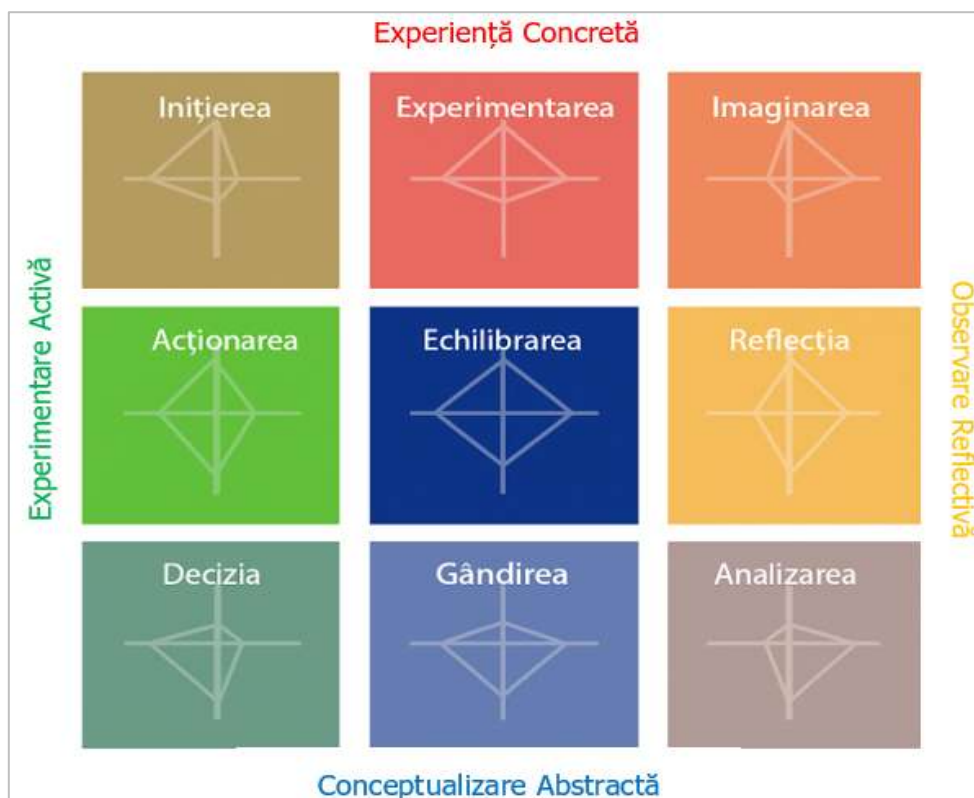
	<i>alte canale senzoriale -atingerea, gustul și mirosul (relativ neimportante în majoritatea mediilor educaționale).</i>
3.	<i>Cu ce organizare a informațiilor se simte elevul cel mai confortabil?</i> <i>d. inductivă - sunt prezentate fapte și observații, se deduc principiile de bază; deductivă - sunt prezentate principii, se deduc consecințele și aplicațiile.</i>
4.	<i>Cum preferă elevul să proceseze informațiile?</i> <i>e. activ - prin implicarea în activități fizice; discuții sau reflexiv - prin introspecție.</i>
5.	<i>Cum progresa elevul spre înțelegere?</i> <i>f. secvențial - în pași continui; global - în salturi mari, holistic.</i>
Stilurile de învățare	
1.	<i>Ce tip de informații sunt accentuate de profesor?</i> <i>a. concrete -factice; abstracte -conceptuale, teoretice.</i>
2.	<i>Ce mod de prezentare este accentuat?</i> <i>b. vizual - imagini, diagrame, filme, demonstrații; verbal - prelegeri, lecturi, discuții.</i>
3.	<i>Cum este organizată prezentarea?</i> <i>c. inductiv - fenomene care duc la principii; deductiv - principii care duc la fenomene.</i>
4.	<i>Ce mod de participare a studenților este facilitat de prezentare?</i> <i>d. activ - studenții vorbesc, se mișcă, reflectă; pasiv - studenții privesc și ascultă.</i>
5.	<i>Ce tip de perspectivă este oferită asupra informațiilor prezentate?</i> <i>e. secvențială - progresie pas cu pas (ex: copacii, florile etc.); globală - context și relevanță (ex: pădurea, câmpiile etc.).</i>

Pornind de la modelele și stilurile de învățare prezentate, considerăm relevantă întrebarea - **Prin care stil al învățării se formează competența personală, socială și a învăța să înveți?** Considerăm că întrebarea exprimă o idee valoroasă din punct de vedere pedagogic, de aceea pentru a oferi răspuns, va trebui să ne raportăm la modelul *stilurilor de învățare* al lui D. Kolb [12], deoarece sunt direct legate de învățarea experiențială, nemijlocit de dezvoltarea competenței personală, socială și a învăța să înveți.

Inițial A.Kolb și D.Kolb, identifică 4 stiluri de învățare - acomodant, asimilant, convergent și divergent [11, p.13], concentrând ulterior cercetările pe învățarea experiențial-multidimensională și dimensiunile înțelegerii. Ulterior această tipologie a fost extinsă în alte 9 stiluri de învățare care se bazează pe patru dimensiuni fundamentale ale procesului învățării: Experiență Concretă, Observare Reflectivă, Conceptualizare Abstractă și Experimentare Activă, stiluri prezentate în figura 3.

Bineînțeles că, fiecare stil se caracterizează prin percepții și particularități distincte care contribuie la diversitatea modurilor în care elevii recepționează și interpretează informațiile. Interpretăm că:

↳ **1. stilul inițiator** - este caracterizat prin capacitatea de a iniția o acțiune pentru a face față unor experiențe, acest stil implică experimentarea activă (EA) și experiența concretă (EC).

Figura 3. Stiluri de învățare după KLSI [11, p.14]

↳ 2. stilul experimental - este caracterizat prin implicarea profundă a elevului în experiență, acest stil implică experiența concretă (EC), experimentarea activă (EA) și observația reflexivă (RO).

↳ 3. stilul imaginativ - este caracterizat prin observarea și reflectarea asupra experiențelor, care combină etapele de învățare ale experienței concrete (EC) și observației reflexive (OR).

↳ 4. stilul reflectiv - este caracterizat prin conectarea experienței și ideilor prin reflecție, acest stil se bazează pe observația reflexivă (RO), experiența concretă (CE) și conceptualizarea abstractă (CA).

↳ 5. stilul analizator - este caracterizat prin integrarea ideilor și sistematizarea lor prin reflecție, acest stil combină observația reflexivă (RO) și conceptualizarea abstractă (CA).

↳ 6. stilul gânditor - este caracterizat prin implicarea disciplinată în raționamente abstracte și logice, se bazează pe conceptualizarea abstractă (AC), experimentarea activă (EA) și observația reflexivă (RO).

↳ 7. stilul decizional - este caracterizat prin utilizarea teoriilor în luarea deciziilor asupra unor probleme, combinând conceptualizarea abstractă (CA) cu experimentarea activă (EA).

↳ 8. stilul actoricesc - este caracterizat prin motivație asupra scopului și se bazează pe experimentarea activă (EA), experiența concretă (EC) și conceptualizarea abstractă (AC).

↳ **9. stilul echilibrat** - este caracterizat prin adaptare la acțiune și reflecție, gândire și experimentare, echilibrând armonios experiența concretă (EC), conceptualizarea abstractă (CA), experimentarea activă (EA) și observația reflexivă (OR)] [13, p. 315-319].

Recunoașterea stilurilor unice de învățare este o încercare de a caracteriza procesele complexe prin care cineva dobândește cunoștințe [14].

Un stil de învățare este definit ca fiind caracteristicile, punctele forte și preferințele asupra modului în care oamenii primesc și procesează informațiile [6] dar, și a faptului că fiecare stil funcționează pe un continuum [4] sau pe mai multe continuumuri multiple și interconectate [5], multidimensionale [16], care se intersectează [15].

Prin stilurile integrative ale învățării elevii dobândesc nu doar cunoștințe ci și experiențe noi de învățare, având posibilitatea să combine cunoștințele între ele [Apud,18]. În context pedagogic competența „a învăța să înveți”, este definită drept „*abilitatea de a persevera în învățare, de a-și organiza propria învățare*”, combinând trei dimensiuni: cognitivă, afectivă și metacognitivă, fiecare dimensiune având alte componente/subdimensiuni [8], figura 4.

Figura 4. Dimensiunile competenței a învăța să înveți [Apud, 8]

Înțelegem că, competența a învăța să înveți este complexă, multidimensională, iar fiecare componentă/subdimensiune este susținută de unul sau mai multe stiluri, asociate după modelul Kolb. Analizând modelul Kolb - Concret, Reflectiv, Abstract, Activ identificăm un posibil model de corespondență dintre stiluri în raport cu componenta a învăța să înveți:

- stilul concret dezvoltă în raport cu a învăța să înveți: *empatia, conștientizarea emoțională, starea de bine* (componenta afectivă).
- stilul reflectiv dezvoltă în raport cu a învăța să înveți: *autoreflexia, metacogniția, gândire critică* (componenta metacognitivă).

- stilul abstract dezvoltă în raport cu a învăța să înveți: *organizare propriei învățări, luarea deciziilor* (componenta cognitivă).
- stilul activ - dezvoltă în raport cu a învăța să înveți: *planificarea strategiilor de învățare, colaborare, cooperarea reziliență* (componenta socială).

Formarea acestei competențe nu poate fi legată de un singur stil, ci de un ciclu complet de învățare experiențială, individuală, adaptativă și auto-reglată.

Totuși, regăsim și alte concepte conexe între „stiluri de învățare” și „preferințe ale elevului”, sau „stiluri cognitive” și „strategii de învățare”, delimitate în: „stiluri cognitive” implicate în percepție și gândire; „stiluri de învățare” implicate în abordările învățării și studiului; „stiluri expresive” implicate în comunicarea verbală sau nonverbală; „stiluri de răspuns” implicate în autopercepție și autoraportare; „stiluri defensive” implicate în acomodarea anxietății și a conflictului; „controale cognitive” un subset de controale asemănătoare stilului, dar specifice funcției și unipolare asupra atenției și comportamentului [17]. Deci, în mod similar există multe alte stiluri literare distincte, clasificate după formă, gen și tehnică [20].

Felder-Silverman, ne propun un model de clasificare al stilurilor de învățare conform conceptelor conexe - stilul de învățare preferat și stilul de predare, corespunzător dimensiunilor prezentate în figura 5.

<i>Stilul de învățare preferat</i>		<i>Stilul de predare corespunzător</i>	
senzorial	percepție	concret	conținut
intuitiv		abstract	
vizual	intrare	vizual	prezentare
auditiv		verbal	
inductiv	organizare	inductiv	organizare
deductiv		deductiv	
activ	prelucrare	activ	participarea elevilor
reflectiv		pasiv	
secvențial	înțelegere	secvențial	perspectivă
global		global	

Figura 5. Dimensiunile stilurilor de învățare și predare [6, p.675]

Analizăm că, elevii care au dezvoltată percepția senzorială, au nevoie de o tehnică de predare cu un conținut concret, în timp ce stilul intuitiv, are nevoie de un conținut de predare abstract. Modelul vizual are nevoie de un stil de predare bazat pe o prezentare vizuală (scheme, imagini, diagrame), în timp ce stilul auditiv, are nevoie de o prezentare verbală. În ceea ce privește stilul inductiv (de la exemple la reguli), este nevoie de un stil de predare care să organizeze inductiv conținutul, în timp de modelul deductiv (de la reguli la exemple), preferă organizarea deductivă. Elevii care au un stil de învățare activ, au

nevoie de o participare activă în învățare, în timp ce stilul reflectiv preferă un stil de predare pasiv (ascultare, gândire, luarea de notițe). Totodată elevii care au un stil de învățare secvențial (logic, pas cu pas), au nevoie de o predare pas cu pas a materialului, în timp ce stilul global (în salturi, în ansamblu), au nevoie de un stil de predare din perspectivă globală, sau imagini în ansamblu. Cu toate acestea profesorii ar putea fi intimidați de perspectiva de a încerca toate stilurile, însă pot fi alese acele categorii care pot fi adaptate la clasa de elevi.

Relațiile identificate, ne demonstrează necesitatea adaptării predării la diversitatea stilurilor de învățare ale elevilor. Ideal ar fi ca predarea să includă elemente din toate stilurile, pentru a ajuta toți elevii și pentru a eficientiza procesul educațional. Înțelegem că unii elevi se simt confortabil cu teorii și abstracțiuni în timp ce alții se simt mult mai confortabil cu fapte și fenomene observabile; unii preferă învățarea activă, iar alții înclină spre introspecție; unii preferă prezentarea vizuală a informațiilor, iar alții preferă explicații verbale.

Un stil de învățare nu este nici preferabil, nici inferior altuia, ci este pur și simplu diferit, cu puncte forte și puncte slabe caracteristic diferite. Un obiectiv al instruirii ar trebui să fie acela de a-i dota pe elevi cu abilitățile asociate fiecărei categorii de stiluri de învățare, indiferent de preferințele lor personale [7, p.58].

Totuși, elevii se concentrează preferențial pe diferite tipuri de informații și tind să opereze cu informațiile percepute în moduri diferite: motivarea față de abordarea profundă a învățării, atitudini diferite față de predare și învățare, răspunsurile diferite la mediile specifice din clasă și practicile de instruire. Cu cât profesorii înțeleg mai mult aceste diferențe, cu atât au mai multe șanse să satisfacă nevoile de învățare ale tuturor elevilor. Profesorul poate adapta metodele didactice astfel încât să corespundă tuturor stilurilor din grup și nu neapărat să personalizeze pentru fiecare elev în parte folosind unele instrumente psiho-metrice sau chestionare [1].

Deoarece fiecare elev învață diferit, stilurile de învățare sunt recunoscute pe scară largă în mai multe teorii ale educației. Din punct de vedere tehnic, „stilul de învățare al unui individ se referă la modul preferențial în care elevul absoarbe, procesează, înțelege și reține informații”[21]. Stilurile de învățare ale elevilor depind de mai mulți factori, precum: mediul, factorii cognitivi și emoționali. Deoarece fiecare elev este diferit, profesorii trebuie să dezvolte strategii astfel încât să încorporeze diferite stiluri de învățare pentru diferite tipologii de elevi. În acest sens, a fost elaborat Modelul VARK, care să îi ajute pe profesori să asocieze stilurile de învățare: vizual, auditiv, citire/scriere și kinestezic, la modurile de învățare.

VARK, este un acronim care se referă la cele patru stiluri de învățare: vizual, auditiv, citit/scriș și kinestezic și care se concentrează pe ideea că elevii rețin și procesează

informațiile în mod diferit și au „moduri de învățare preferate” care le permit să învețe cât mai bine [22].

Originea modelului VARK, pornește de la întrebarea *Cum ajungem la înbunătățirea învățării?* VARK a fost conceput ca un chestionar privind stilurile de învățare, fiind astfel un catalizator în identificarea preferințelor pentru învățare și a strategiilor de predare diferențiată. Permite elevilor să acceseze informații în termenii cu care se simt confortabil, le va crește încrederea academică” [9].

Modelul VARK, sprijină așadar stilul de învățare preferat în funcție de nevoile personale prin:

- conștientizarea modului în care învață eficient (metacogniția);
- selectarea strategiilor de învățare potrivite: scheme, discuții, scris, experimente etc, (autoreglarea învățării);
- asigurarea echității în învățare și formarea competenței de auto-dirijare a învățării (personalizarea învățării);
- înțelegerea faptului cum să învețe cel mai bine, dezvoltând o atitudine pozitivă față de învățare (componenta afectivă),

- considerate trăsături definitorii ale competenței „a învăța să înveți”.

Concluzii

Analiza teoretică a stilurilor de învățare după Kolb, Felder-Silverman, a modelului de auto-reglare propus de Zimmerman și modelul VARK, ne relevă legătura dintre preferințele individuale de învățare, mecanismele metacognitive-reglatorii și eficiența procesului educațional. Integrarea acestor modele într-un context educațional relevant contribuie la personalizarea învățării, la optimizarea strategiilor didactice de predare și la susținerea unei învățări reflexive și adaptative.

În contextul educației contemporane, formarea și dezvoltarea competenței a învăța să înveți reprezintă un imperativ strategic, deoarece valorifică diversitatea stilurilor cognitive, nemijlocit a stilului de învățare care sporesc potențialul auto-reglator al fiecărui elev, învățarea adaptivă, autodirijată și orientată spre dezvoltarea personală și socială, astfel încât să fie capabili să învețe pe tot parcursul vieții.

Pe termen lung, o astfel de abordare în dezvoltarea competenței a învăța să înveți, are potențialul de a transforma practicile educaționale, prin construirea unui sistem de învățare relevant pentru toți copiii, aliniat la competențele-cheie ale secolului 21.

Bibliografie

1. CORNO, L., SNOW, R.E. Adapting Teaching to Individual Differences Among Learners,” in M. C. Wittrock, ed., Handbook of Research on Teaching, 3rd ed., New York, N.Y.: Macmillan and Co., 1986.

2. CONSILIUL UNIUNII EUROPENE. Direcția Generală Educație, Tineret, Sport și Cultură Comisia Europeană. Competențele-cheie pentru învățarea pe tot parcursul vieții. ISBN 978-92-76-00476-9. Număr de catalog NC-02-19-150-EN-N. ISBN 978-92-76-00475-2 Număr de catalog NC-02-19-150-EN-C 2019. Disponibil: <https://op.europa.eu/ro/publication-detail/-/publication/297a33c8-a1f3-11e9-9d01-01aa75ed71a1/language-en>
3. DEWEY, J. Experience and Education. New York: Macmillan. Reprint of the 1938 ed.. New York: Collier Books. pp. 35–44. Capitolul 3 *Criteria of Experience*, p.18. Disponibil: <https://www.schoolofeducators.com/wp-content/uploads/2011/12/EXPERIENCE-EDUCATION-JOHN-DEWEY.pdf>.
4. DUNN, R. Can students identify their learning style? *Educational Leadership*, 40(5), 60–61, 1983.
5. EHRMAN, M.E. *Second Language Learning Difficulties: Looking Beneath the Surface*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 1996.
6. FELDER, R.M., SILVERMAN, L.K. Learning and Teaching Styles In Engineering Education. *ENGINEERING EDUCATION* Vol 78(7), 674–681. Indexed 1988-04-01. ISSN0022-0809. IDS Number N1864. Disponibil: <https://tinyurl.com/5n829m9u>
7. FELDER, R.M., BRENT, R. (2005). Understanding Student Differences. *Journal of Engineering Education*, 94(1), pp. 57–72. DOI: <https://doi.org/10.1002/j.2168-9830.2005.tb00829.x>. Disponibil: <https://engr.ncsu.edu/wp-content/uploads/drive/1pQQ7SL02ShCauYV13aI15hTQffqgsILv/2005-Understanding%20Student%20Differences%20%28JEE%29.pdf>
8. FRANȚUZAN L. Formarea competenței-cheie de a învăța să înveți în contextul noilor provocări societale. Studiu de politici educaționale. p.11 Disponibil: https://soros.md/wp-content/uploads/2022/09/Frantuzan_0.pdf
9. FLEMING, N., and BAUME, D. Learning Styles Again: VARKing up the right tree!, Educational Developments, SEDA Ltd, Issue 7.4, Nov. 2006, p4-7. Disponibil: <https://www.vark-learn.com/wp-content/uploads/2014/08/Educational-Developments.pdf>
10. GOCALP, M. The Effect of Students' Learning Styles on Their Academic Success. *Creative Education*, 4, 627-632. Doi: 10.4236/ce.2013.410090 Disponibil: https://www.scirp.org/pdf/CE_2013100710522263.pdf
11. KOLB, A.Y., & KOLB, D.A. THE KOLB LEARNING STYLE INVENTORY- Version 4.0 A Comprehensive Guide to the Theory, Psychometrics, Research on Validity and Educational Applications. Experience-Based Learning Systems, Inc. ©Experience Based Learning Systems 2013. Disponibil: <https://learningfromexperience.com/downloads/research-library/the-kolb-learning-style-inventory-4-0.pdf>

12. KOLB, D.A. Experiential learning: Experience as the source of learning and development. New Jersey: Prentice-Hall. 1984, p. 38. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/235701029_Experiential_Learning_Experience_As_The_Source_Of_Learning_And_Development
13. KOLB, A.Y. & KOLB, D.A. The Learning Way: Meta-Cognitive Aspects of Experiential Learning. Simulation and Gaming: An Interdisciplinary Journal. 40(3): 297-327*2009. DOI:10.1177/1046878108325713.
14. KOLB, D. A., RUBIN, I. M., McINTYRE, J. M. *Organizational Psychology: A Book of Readings* (ediția a 2-a). Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1974. ISBN 0136411673, 9780136411673.
15. MCDERMOTT, P.A., & BEITMAN, B.S. Standardization of a scale for the study of children's learning styles: Structure, stability, and criterion validity. Psychology in the Schools, 21, 5-14, 1984. Disponibil pdf: [https://doi.org/10.1002/1520-6807\(198401\)21:1<5::AID_PITS2310210102>3.0.CO;2-B](https://doi.org/10.1002/1520-6807(198401)21:1<5::AID_PITS2310210102>3.0.CO;2-B)
16. REID, J.M. Learning styles in the ESL/EFL classroom. Florence, KY: Heinle Publishers, 1995.
17. SCHMECK R.R. Learning Strategies and Learning Styles, New York, N.Y.: Plenum Press, 1988. Capitolul 1. p.3-7. Disponibil la: <https://ro.scribd.com/document/663094131/Schmeck-1988-Learning-strategies-and-learning-styles?>
18. ȘEREMET, I.S. FRANȚUZAN, L. Delimitări conceptuale în formarea competenței a învăța să înveți și contextul STEM/STEAM. In: *Cercetare, inovare, dezvoltare*, Ed. Vol. 1, 19 aprilie 2024, Chișinău. Chișinău: CEP UPSC, 2024, Vol. 1, pp. 261-267. ISBN 978-9975-46-969-2.
19. ZIMMERMAN, B. J. Becoming a Self-Regulated Learner: An Overview, Theory Into Practice, 41:2, 64-70, p. 67. DOI: 10.1207/s15430421tip4102_2, 2002. Disponibil: <https://people.bath.ac.uk/edspd/Weblinks/PGCES%20ULL%20articles/Learning%20to%20Learn/Zimmerman%202002%20TiP.pdf>

Sitografie

20. <https://onlineteaching.umich.edu/articles/the-myth-of-learning-styles/>
21. <https://teach.com/>
22. <https://www.teachingchannel.com/k12-hub/blog/4-types-of-learners-in-education/>

Recepționat / Received: 18.06.2025

Acceptat / Accepted: 19.09.2025

Email: seremet.simona@gmail.com